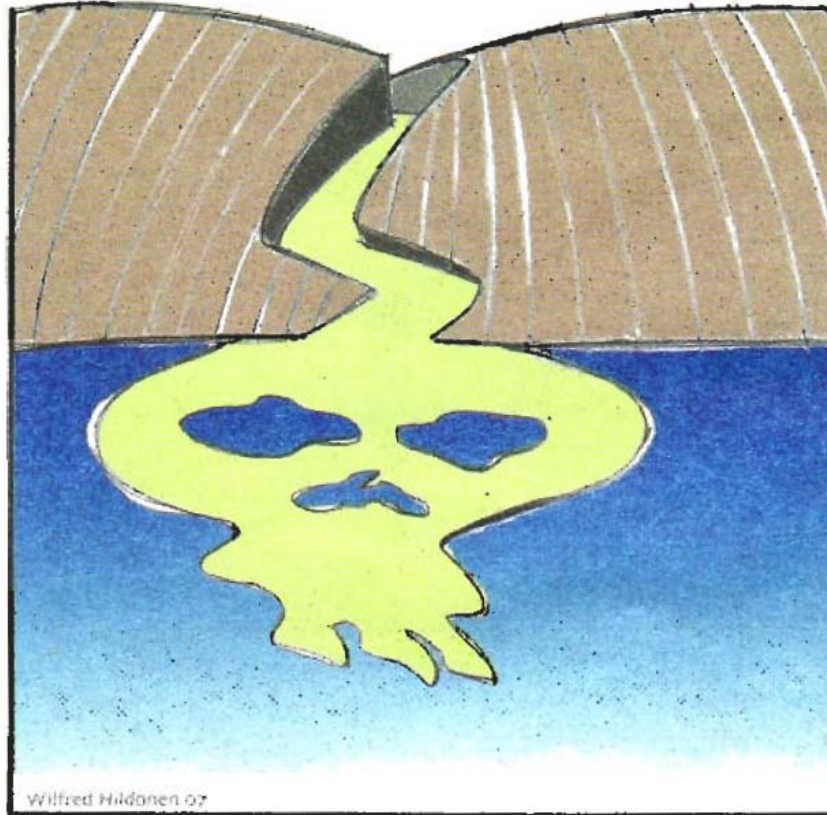

Sulfaattimaat

Tunnistaminen ja riskinarviointi

Peter Österholm
Geologi & mineralogi
Åbo Akademi

Elinkeino-, liikenne- ja
ympäristökeskus

Vipuvoimaa

EU:lta
2014–2020

Euroopan unioni
Euroopan aluekehitysrahasto

>3000 km² sulfidisedimenttejä

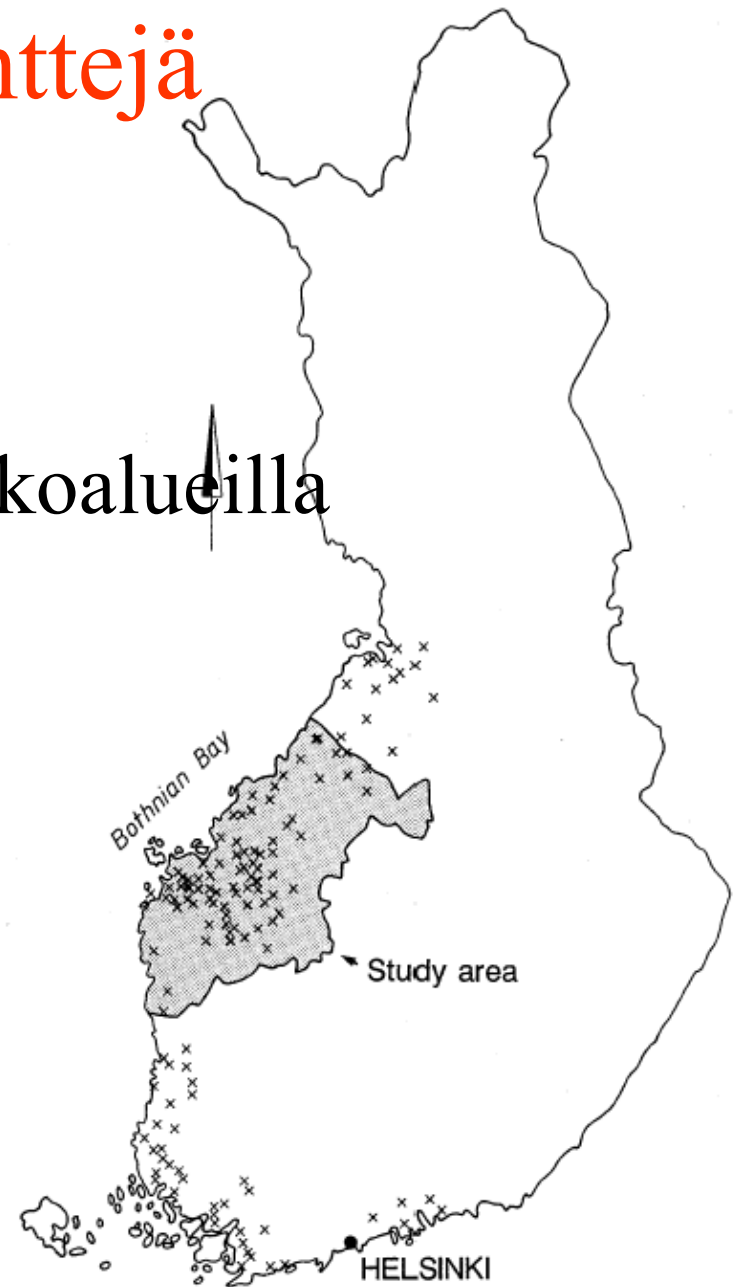
Vanhaa merenpohjaa

Lähes kaikkialla Suomen rannikkoalueilla

~70% Länsi-Suomessa

Euroopan suurin esiintymä

Myös mustaliuskeita sisämaassa

Parhaat viljelysmaat

Sulfidia turpeen ja metsän alla

Myös mustaliuskeita paikoin

Harjualueet, soranotto ja pohjavesi

Infrastruktuuri

E4 on AS soil

© PÖ

Turun toriparkki Litorinameren sedimentteihin

Sulfidisaven läjittäminen

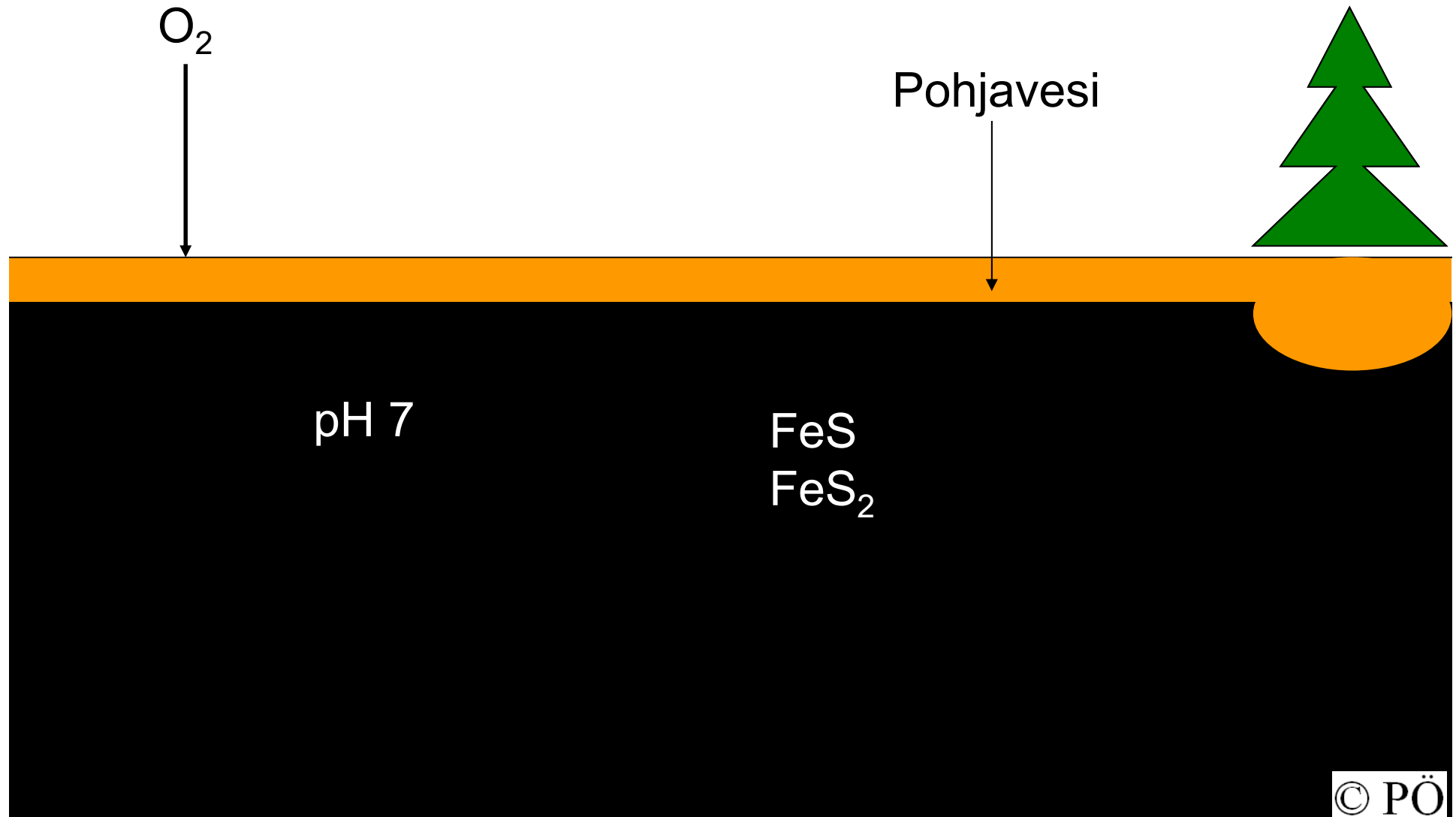
Ruoppaaminen

Kaivinkone

Joki

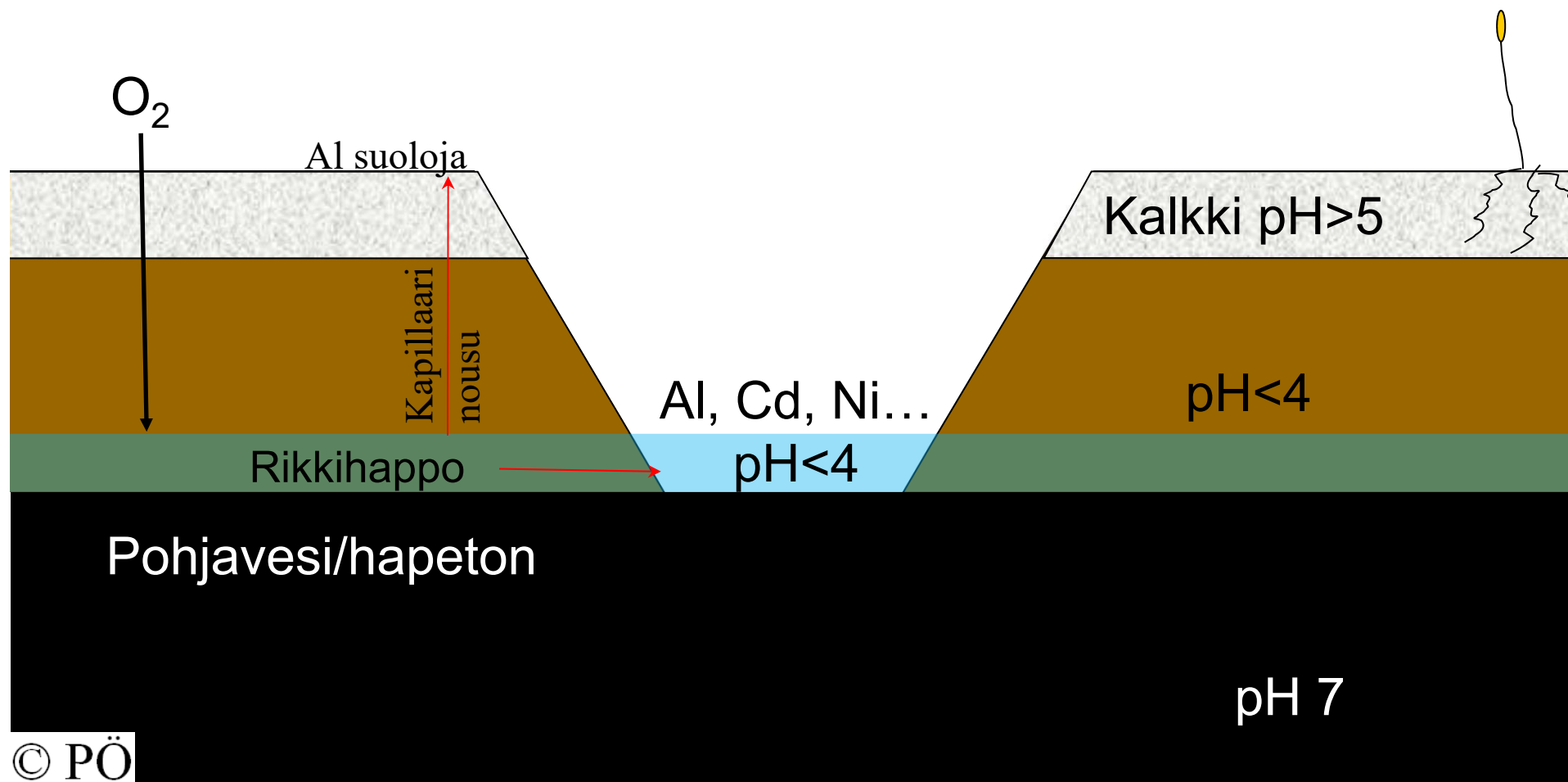

Luonnontilassa 18-luvulla

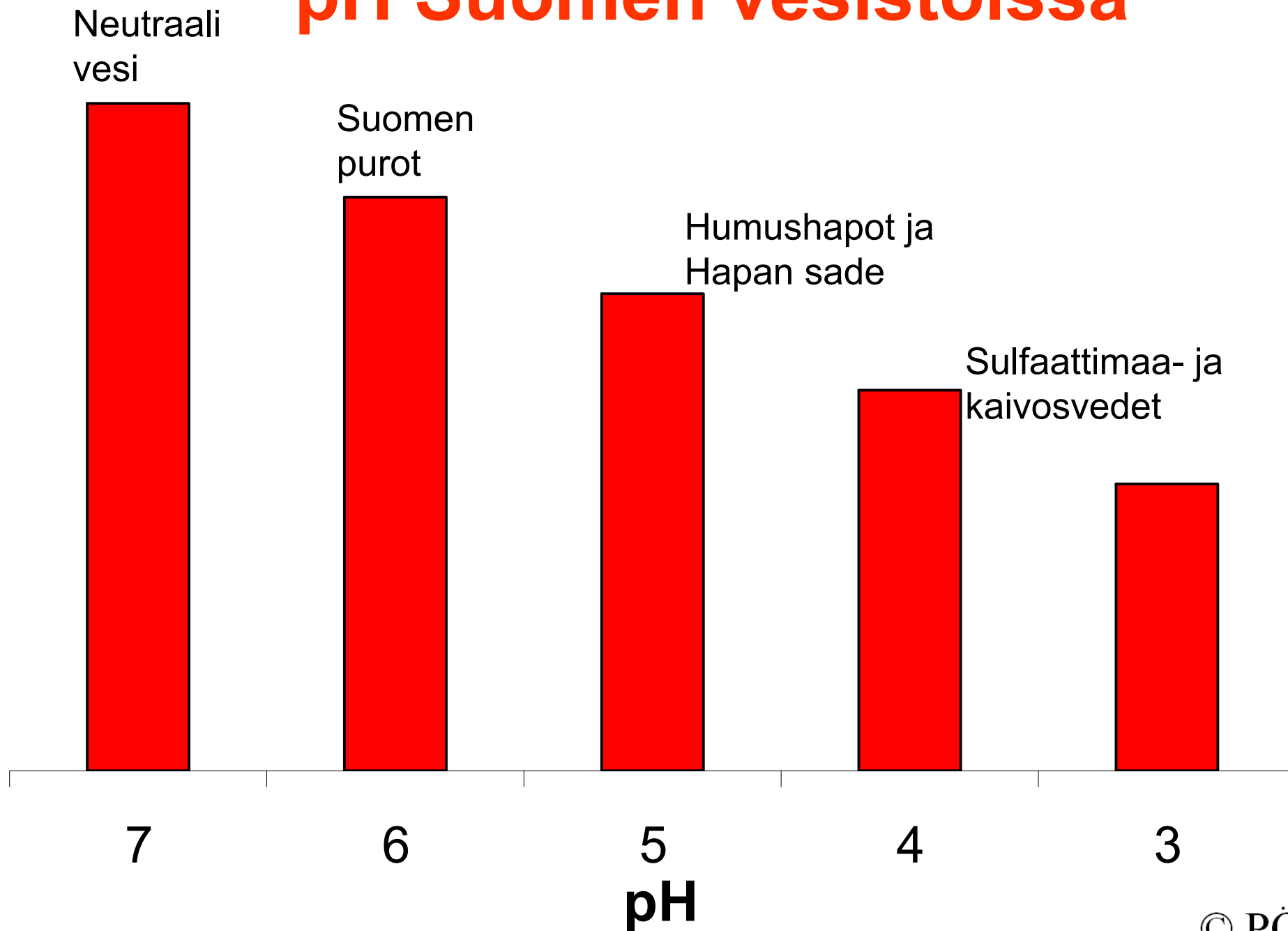

Kuivatettu/muokattu 1900 jälkeen

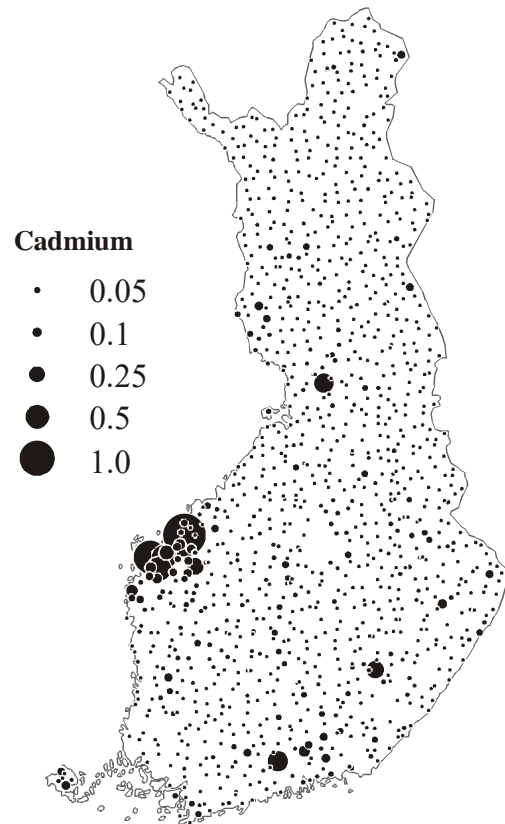
- Rikki + happi muodostaa rikkihappoa ja $\text{pH} < 4$
- **Hapan sulfaattimaa**
- Metallit liukenevat maasta
- Korroosiota rakenteisiin

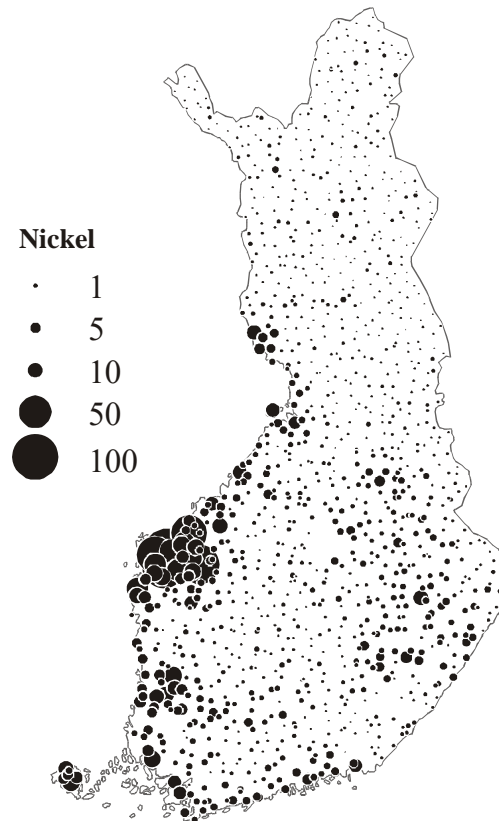
pH Suomen vesistöissä

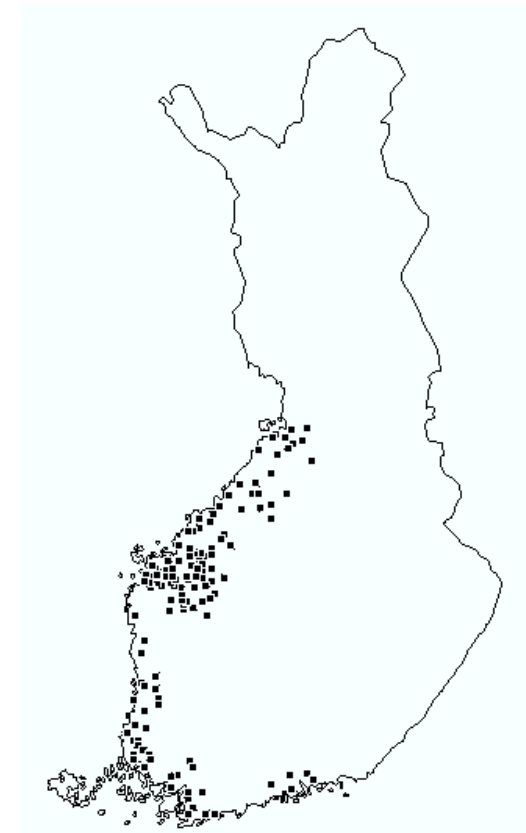
Eniten metalleja vesissä!

Cd

Ni

Sulfaattimaat

Lahermo et. al. 1996

Rikkibudjetti

Rikkivarasto ~50-100 ton/ha
Vuositainen huuhtouma ~0.5-1
ton/ha/vuosi

- Aktiivisia kymmeniä vuosia
- Maankäyttö ratkaisee

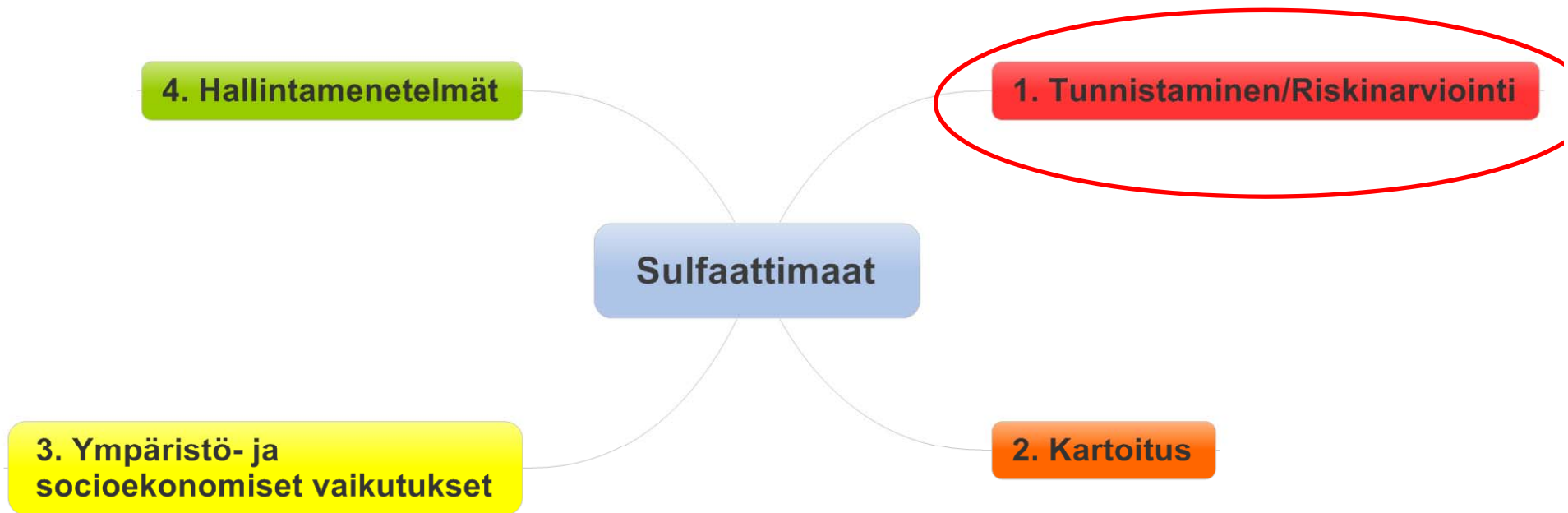
Myös sopeuduttava
ilmastonmuutokseen

Näkyviä ja näkymättömiä haittoja

Kestävä maankäyttö sulfaattimailla

© PÖ

Hapan sulfaattimaa:

*Kenttä-pH <4 sulfiidin
hapettumisen vuoksi*

Potentiaalinen hapan sulfaattimaa:

Neutraali pH
pH<4 hapettuessa ja pH-lasku
>0,5 pH yksikköä

Kenttä pH – elektrodilla kosteasta maasta

Kosteutetaan mittauspinta tislatulla vedellä (1:1 vettä:maata)

pH

hapettumiskerros/-syvyys

minimi pH < 4

Vaihettumisvyöhyke

pH 4 - 7

Pelkistynyt kerros

pH ~ 7

© PÖ

Hapan sulfaattimaa:

Kenttä-pH <4 sulfiidin hapettumisen vuoksi

Miten todetaan, että johtuu sulfidista?

(1) Happamassa maa-aineksessa rikkiä

ja/tai

(2) Alla olevassa pelkistyneessä kerroksessa
korkea rikkipitoisuus (savissa $\geq 0,2$ %)

Rikin (S) muodot

Sulfidi-S – muodostaa happamuutta hapettuessa

Organinen-S – ei merkittävää happamuutta

Sulfaatti (SO₄) – rikin hapettunut muoto, ei lisää happamuutta

Kokonais-S – kaikki rikkimuodot yhdessä

Potentiaalisessa happamassa sulfaattimaassa *sulfidi-S* yleensä lähes sama kuin *Kok-S*.

Rikki

- Kok-S ~0,1 tai korkeampi
- Huokosveden SO_4 korkea
- Korkea *johtoluku*

Kok-S >0,2

**Sulfidi-S ja Kok-S >0,2%
savessa**

Hapan sulfaattimaa:

Kenttä-pH <4 sulfiidin hapettumisen vuoksi

Miten todetaan, että johtuu sulfidista?

(1) Happamassa maa-aineksessa rikkiä

ja/tai

(2) Alla olevassa pelkistyneessä kerroksessa korkea rikkipitoisuus (savissa $\geq 0,2$ %)

ja/tai

(3) Alla olevassa pelkistyneessä kerroksessa musta väri ja korkea pH (ja rikin *haju*)

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Euroopan unioni
Euroopan aluekehitysrahasto

Väri ja värimuutos

Potentiaalinen sulfaattimaa usein pikimusta ja väri muuttuu tunneissa/päivissä harmaaksi-ruskeaksi pinnoilla, jotka altistuvat hapelle.

Hapan sulfaattimaa:

Kenttä-pH <4 sulfiidin
hapettumisen vuoksi

Miten todetaan, että johtuu sulfidista?

(1) Happamassa maa-aineksessa rikkiä

ja/tai

(2) Alla olevassa pelkistyneessä kerroksessa
korkea rikkipitoisuus (savissa $\geq 0,2$ %)

ja/tai

(3) Alla olevassa pelkistyneessä kerroksessa
musta väri ja korkea pH (ja rikin haju)

ja/tai

(4) Alla oleva pelkistynyt kerros muuttuu
happammaksi jos hapetetaan 2 – 19 viikkoa
huoneenlämmössä (*inkubaatio*)

Potentiaalinen hapan sulfaattimaa:

pH<4 inkubaation
(hapettumisen) jälkeen

ja

pH-laskenut >0,5 pH yksikköä

Testataan *inkubaatiolla* - Let the soil speak for itself

- n. 5 mm paksu näyte hapetetaan huoneenlämmössä jopa 19 viikkoa, yleensä n. 4 viikkoa riittää.
- Jos pH laskee $>0,5$ pH yksikköä alle pH 4, niin kyseessä potentiaalinen hapan sulfaattimaa

Nopea hapettaminen vetyperoksidilla

- Tuore näyte hapetetaan vetyperoksidilla tunnissa
- Jos pH <2,5, hyvin todennäköisesti potentiaalinen hapan sulfaattimaa
- Jos pH <3 todennäköisesti potentiaalinen hapan sulfaattimaa
- Analysoidaan myös Kok-S tai sulfidi ja/tai suspensiosta johtoluku/SO₄
- Vetyperoksidi epävarma jos paljon organista ainesta

SO₄ ja sähkönjohtavuus indikaattoreina?

Jos paljon organista ainesta, vetyperoksidi voi aiheuttaa alhaisen pH-arvon, vaikka riskiä ei ole.

Silloin voidaan tarkistaa näyte mittaamalla SO₄/EC *suspensiosta*, jotka nousevat, jos näytteessä reaktiivista sulfidia.

Kannattaa tarkistaa vielä inkuboimalla näyte.

Rikkianalyysi

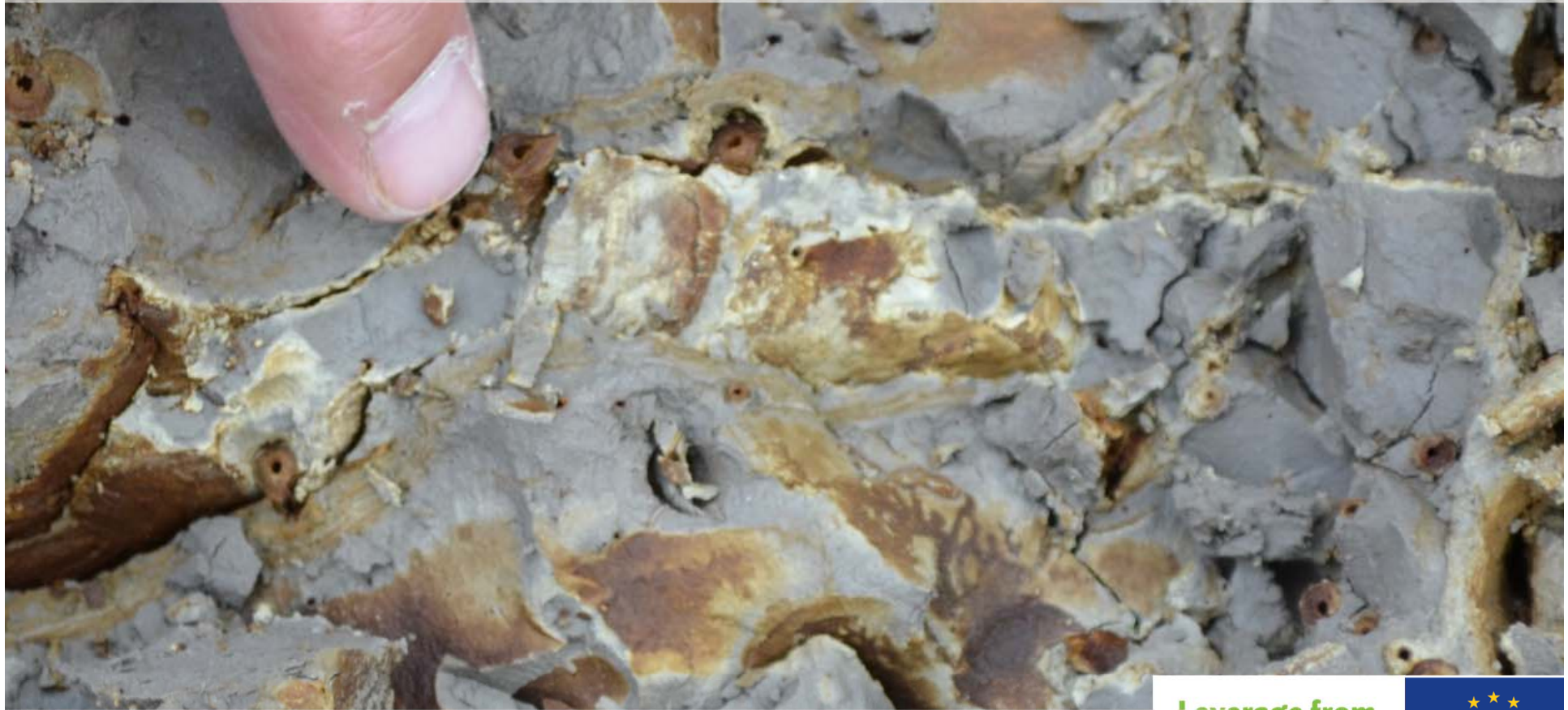
Kok-S analyysiin tarvitaan n. 5 grammaa kuivaa näytettä.
Rutiinianalyysi ~10-30 €/näyte.

Sulfidianalyysiin tarvitaan n. 20 g näytettä, joka säilötään hapettomassa pakastetussa tilassa. Suomessa ei rutiinianalyysi. >50 €/näyte.

SO₄ ja/tai johtoluku (EC) suspensiosta. Melko helppo tehdä itse.

Jarosiitti

Keltainen rautasulfaattiyhdiste indikoi hapanta sulfaattimaata

Aika harvinainen Suomessa. Usein yhdessä
(ruskeiden) rautaoxidien kanssa

© PÖ

Leverage from
the EU
2014–2020

Hapettumissyvyys

Selvä tapaus!

Minimi-pH < 4

Kok-S 0,2%

Jarosiittia

Korkea johtoluku

**Sulfidi/Kok-S 0,7%, musta,
ink-pH 3, vetyper-pH <2,5**

Hapettumissyvyys

Minimikriteerit tunnistamiseen

Minimi-pH < 4

Ja yksi seuraavista:

**Sulfidi/Kok-S >0,2%,
musta**

**ink-pH <4+ Δ pH>0,5,
vetyper-pH <2,5**

Hapettumissyvyys

Esimerkiksi

Minimi-pH < 4

Kok-S 0,2%

Jarosiittia

Korkea johtoluku

Sulfidi/Kok-S 0,7%, **musta**,
pH 7, inkubointi-pH 3,
vetyperoksidi-pH <2,5

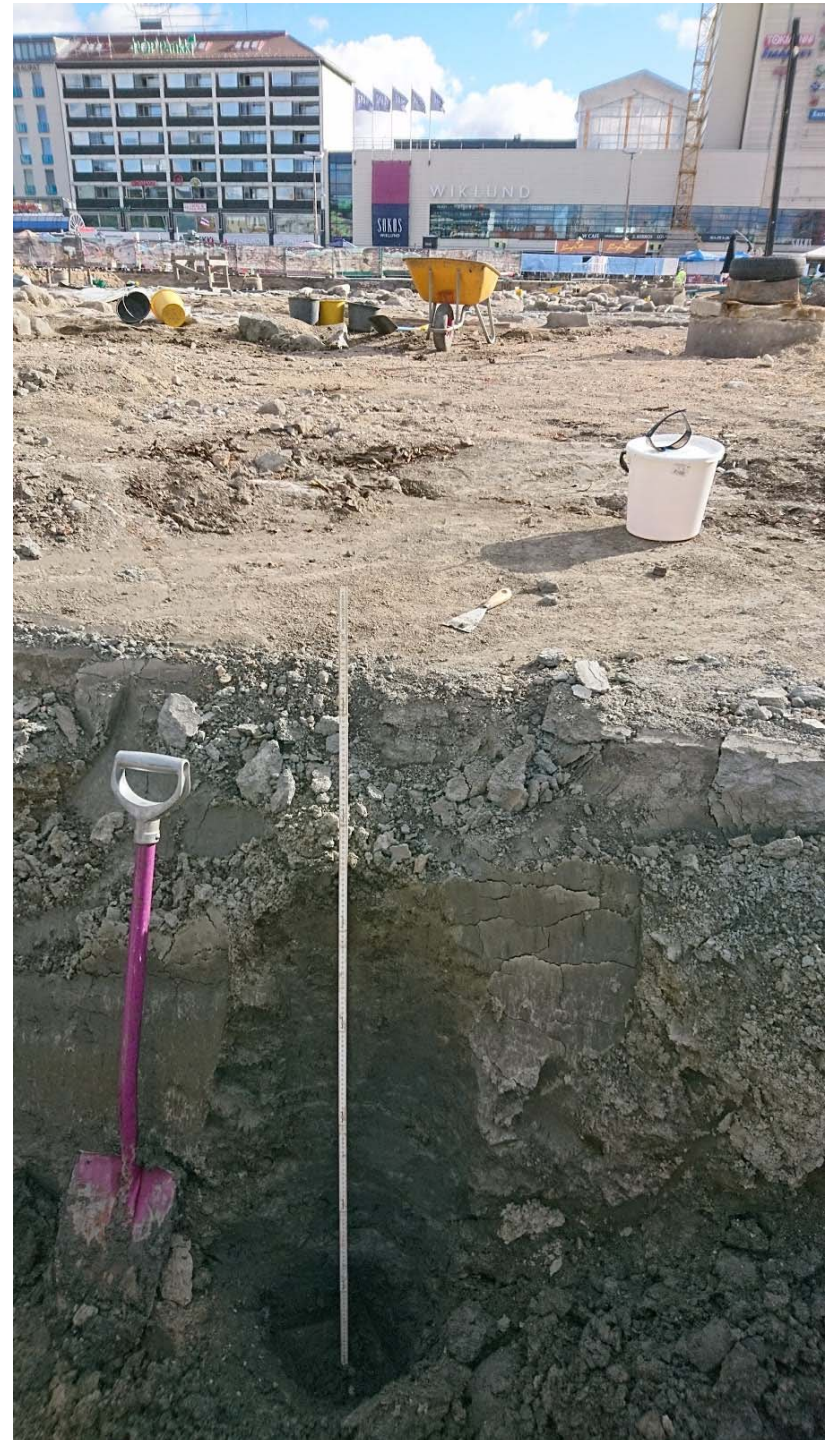
Hapan sulfaattimaa?

- Esimerkkinä Turun tori
- ”Oikea” haju
  - Tumma väri syvemmissä maakerroksissa

Mutta:

- pH >5 hapettuneessa kerroksessa → Ei ”*todellinen*” hapan sulfaattimaa

Vetypeoksidi-pH 2,7 → potentialinen HS?

Torisavi kahdessa metrissä (pelkistynyt kerros)

9 viikon inkuboinnin jälkeen $\text{pH} < 4$ ja $\Delta\text{pH} > 3$

→ Happomäärä suurempi kuin puskurointikyky

→ **Potentiaalinen hapan sulfaattimaa**

Huom! Reaktio oli suhteellisen hidas

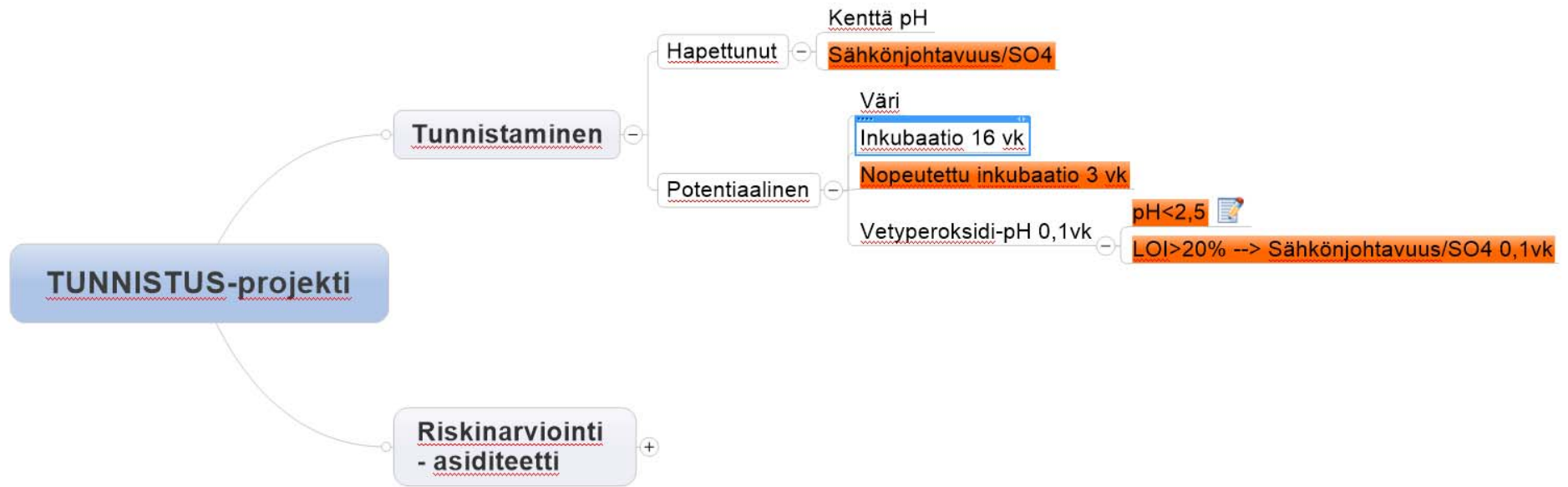
Vesi paljastaa *todelliset* happamat sulfaattimaat

pH > 5
EC < 10 mS/m

Hot spot

pH < 4
EC > 20 mS/m

Nopeutettuja helppoja menetelmiä Tunnistus- projektissa

Uusi testattava menetelmä

Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus

Vipuvoimaa

EU:lta
2014–2020

Euroopan unioni
Euroopan aluekehitysrahasto

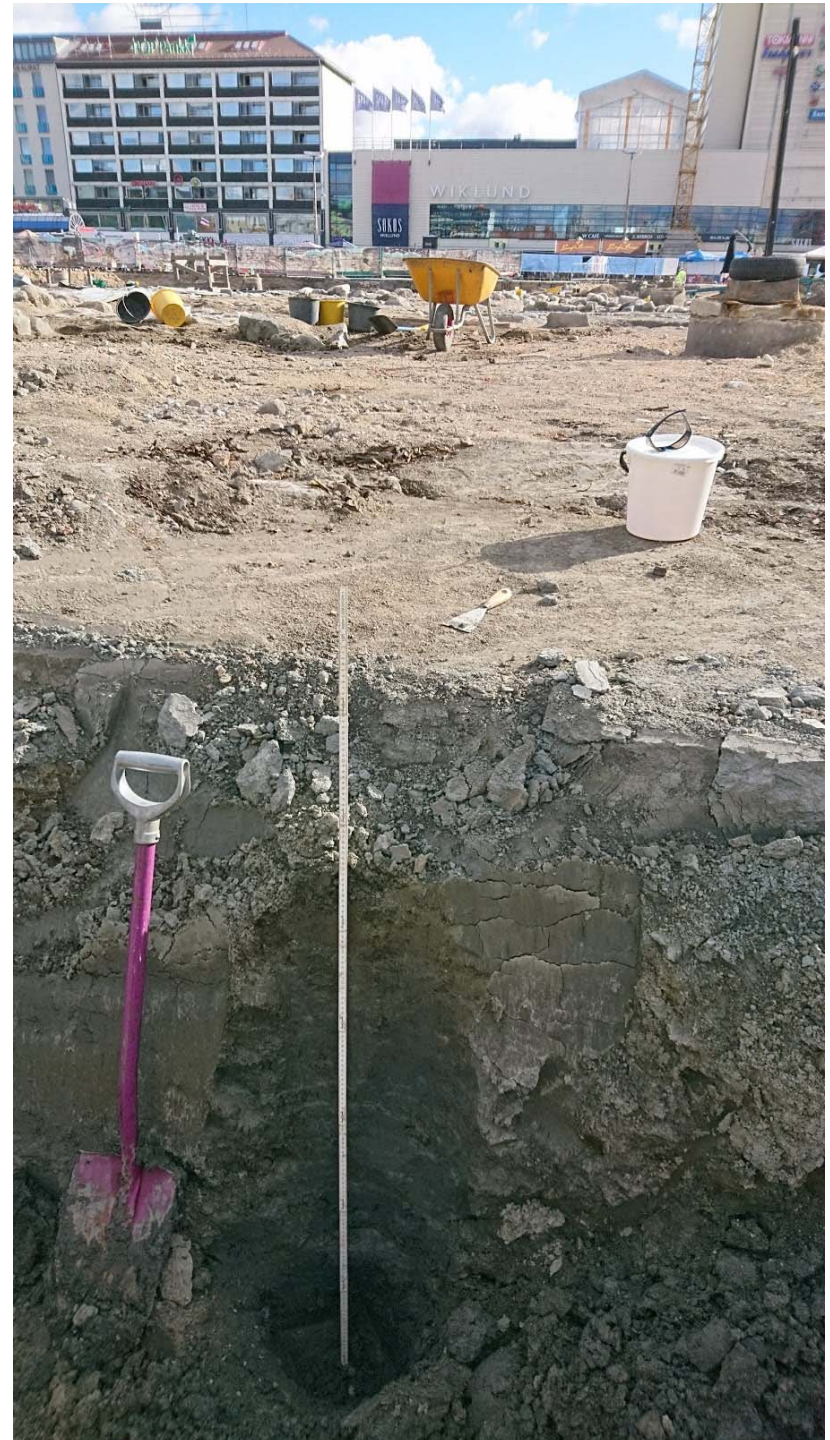
pH ei korreloi suoraan kuormituksen kanssa

- Esimerkiksi sulfidisavessa, tyypillisesti kymmenkertainen kuormitus verrattuna sulfidihiekkaan, vaikka jälkimmäisessä olisi alhaisempi pH.
- Suurta vaihtelua myös saman maalajin sisällä

Kuinka suuri riski on?

- Alhainen pH kertoo että riski on olemassa.
- ***Asiditeetti***, kertoo kuinka suuri kuormitus on

Kaksi lähestymistapaa

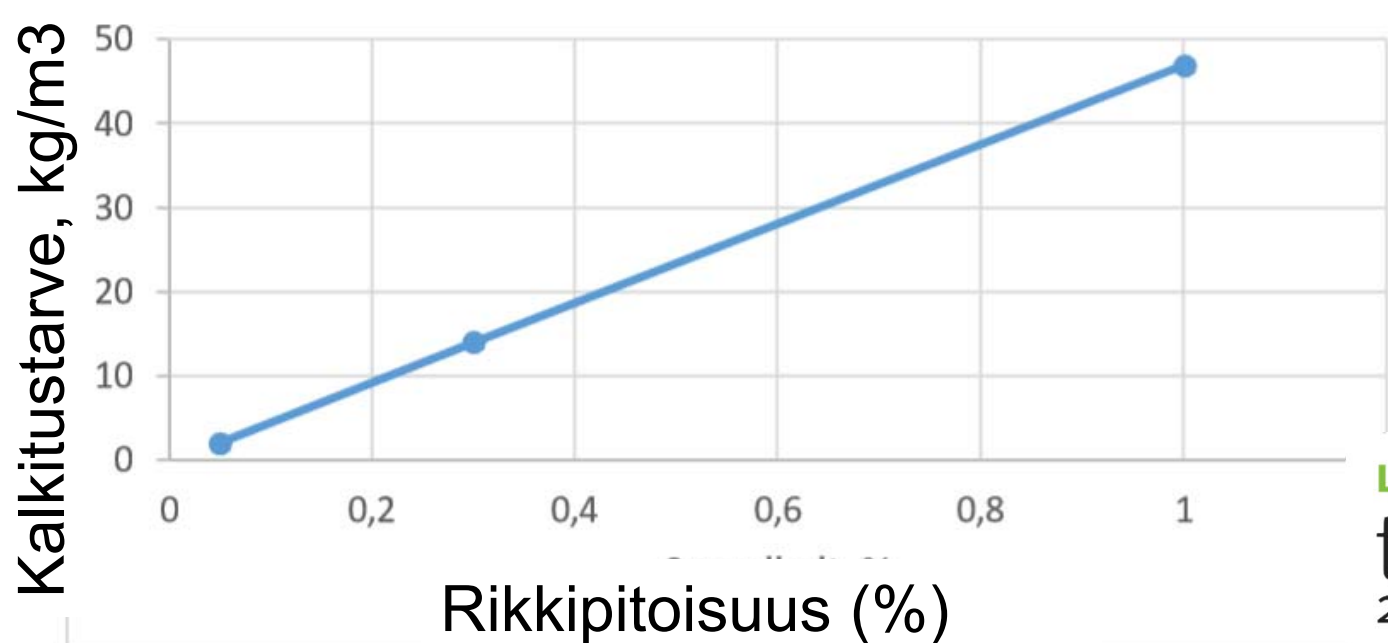
1. Analysoidaan happamuutta tuottavat rikki-yhdisteet ja puskuroivat karbonaatti-yhdisteet. Näiden erotus on happamuudentuottokyky.
2. Vapautetaan asiditeetti hapettamalla (vetyperoksidi tai inkubointi) ja titrataan kuinka paljon NaOH tarvitaan pH-arvon nostamiseen pH 5,5 tai 6,5.

Riski/kuormitus rikkipitoisuuden perusteella

- Savessa $\geq 0,2$ % S tai hiekassa $\sim 0,02$ %.
- Kuormitus yleensä suorassa suhteessa rikkipitoisuuteen.
- Helppo määrittää teoreettinen kuormitus

Mutta: Kaikki rikki ei muodosta happamuutta ja ei huomioi puskurointia! Neturaloinnissa kaikki kalkki ei liukene tai sekoitu!

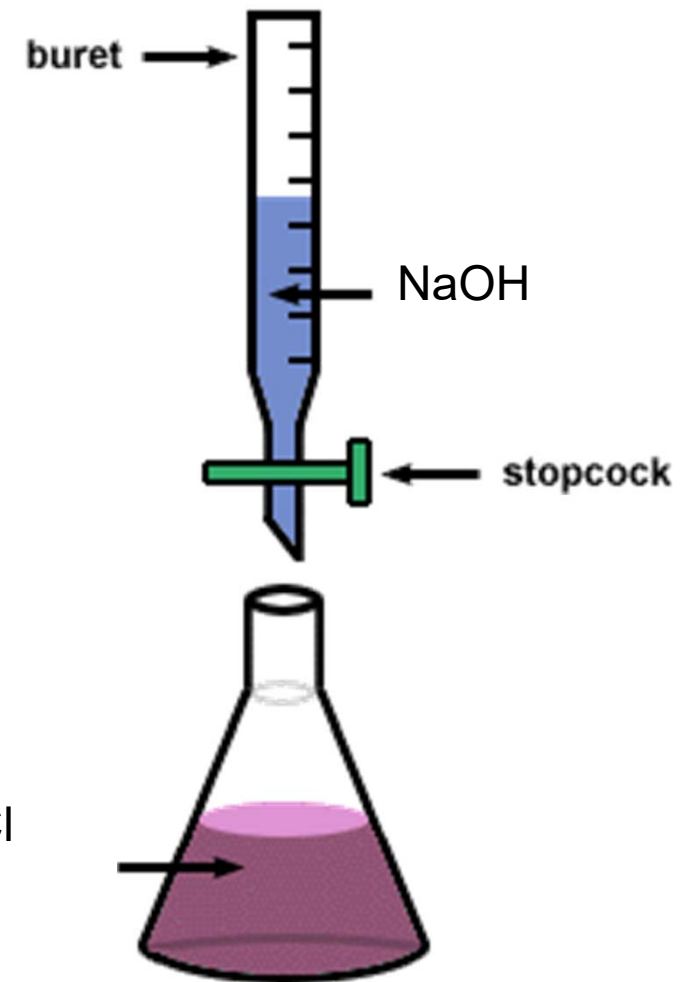

Leverage from
the EU
2014–2020

Toteutunut asiditeetti (*actual acidity*) hapettuneesta kerroksesta

- Titrataan näyte natriumhydroksidilla pH-arvoon 5,5 tai 6,5
- Antaa arvion happaman sulfaattimaan nykyisestä happomäärästä

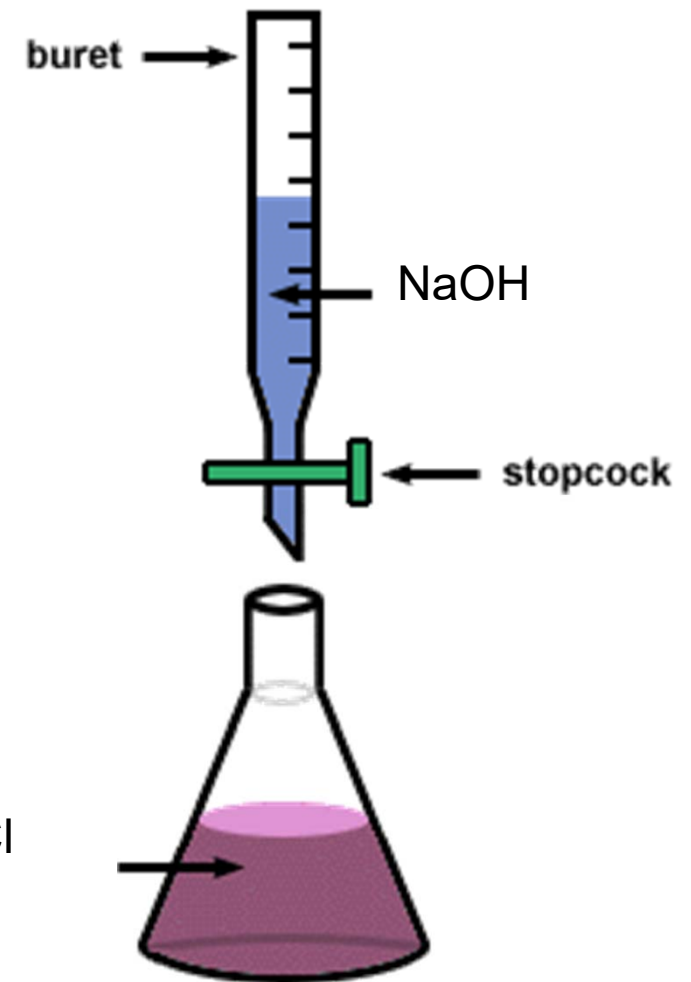

Potentiaalinen asiditeetti (kuormitus) titraamalla

- Hapetetaan näyte vetyperoksidilla tai inkubaatiolla
- Titrataan näyte natriumhydroksidilla pH-arvoon 5,5 tai 6,5

Tunnistusprojektissa yksinkertaistettu menetelmiä

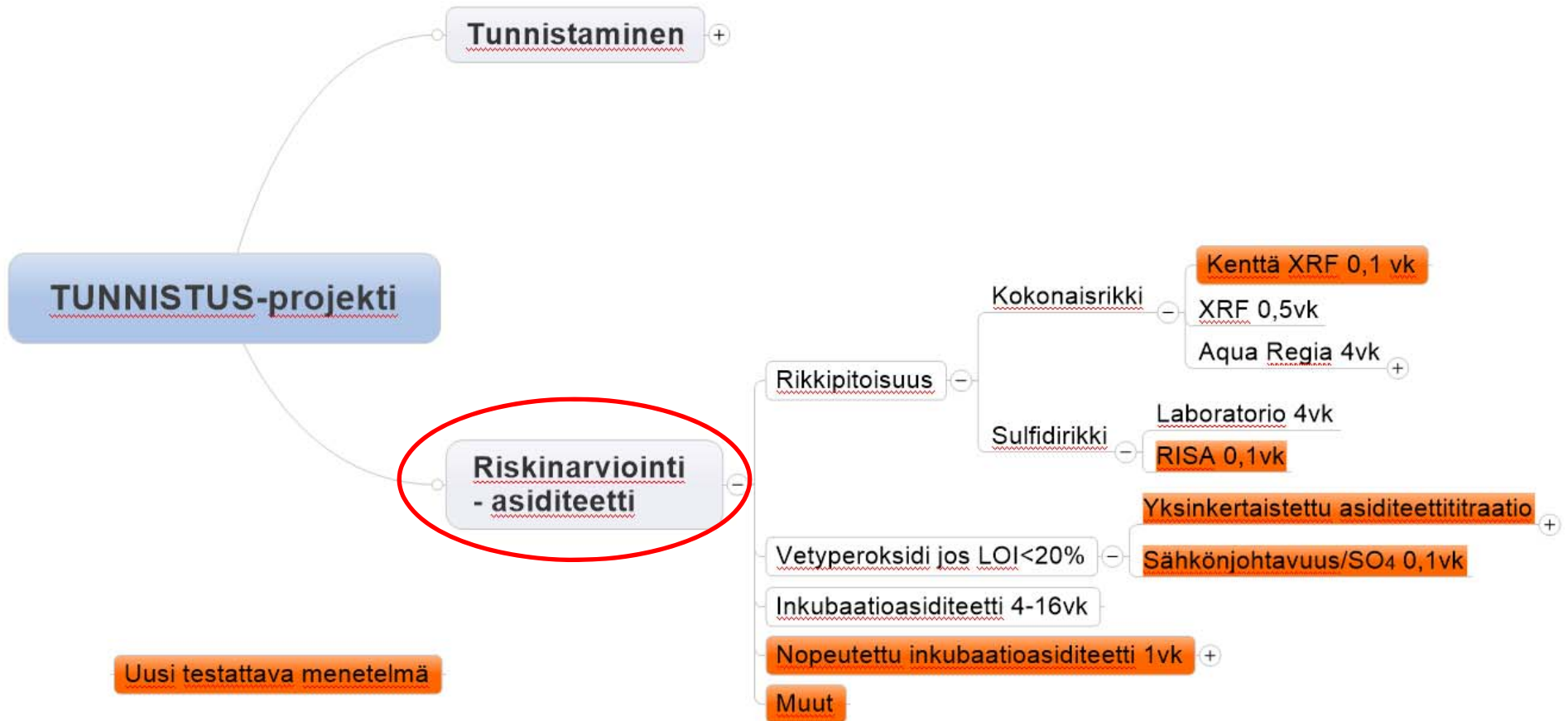
HUOM! Vetyperoksidimetodi ei toimi, jos paljon orgaanista ainesta.

Leverage from
the EU
2014–2020

Hapetettu
maanäyte KCl
liuoksessa

Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus

Vipuvoimaa

EU:lta
2014-2020

Euroopan unioni
Euroopan aluekehitysrahasto

© PÖ

Hapettumissyvyys

Riskinarviointi

**Toteutunut
asiditeetti**

+

**Potentiaalinen
asiditeetti**

Hapettumissyvyys

Riskinarviointi

Huomiotaan:

- Hapettumissyvyys
- Tuleva hapettumissyvyys
- Maan irtotiheys
- Pinta-ala

Tuleva
hapettumissyvyys?

